

Taică-meu era boier de viță nobilă, dar fără a fi totuși om cu vază și fără a avea cin mare. La drept vorbind, nu-mi amintesc deloc de dânsul, fiindcă s-a stins din viață când eu eram un copil de numai doi anișori. După moartea lui, mama a rămas cu o căsuță de bârne și ceva cheag, nu cine știe ce, doar atâta cât să poată viețui cu copii fără să știe cei sărăcia. Eram doi copii: eu, Zinovie și fratele meu, Markel, mai mare decât mine cu vreo opt arii. Markel era iute din fire, din te miri ce îi sărea țandăra, altminteri, bun la suflet, niciodată nu l-am auzit să-și bată joc de cineva. Acasă, cu mine, cu măicuța noastră, cu slugile, era atât de tăcut, că te prindea mirarea. Silitor la învățătură, nu-i plăcea să lege prieteșug cu ceilalți școlari, dar nici să se ia la hartă cu ei, cel puțin așa avea să-mi povestească mai târziu mama. Cu vreo șase luni înainte de a muri – avea pe atunci șaptesprezece ani împliniți – începuse să-și facă mereu drum pe la un suflet stingher de la noi din târg, pare-mi-se un deportat politic, trimis din Moscova în surghiun pentru că era liber cugetător. Mare cărturar altminteri, înțelept între înțelepții Universității din Moscova. Omul acesta îl îndrăgise pe Markel și-l primea cu inima deschisă. Seară de seară aproape, fratele meu se ducea la dânsul și așa a petrecut toată iarna, până când l-au chemat înapoi din surghiun, ca să ia în primire o slujbă de stat la Petersburg, ca urmare a cererii lui, fiindcă avea sprijinul unor obraze de soi. Intrasem în postul cel mare, dar Markel nu voia defel să postească, se certa cu toată lumea din casă și ne lua pe toți în răspăr: „Ce parascovenii mai sunt și astea? Zicea el. Nu există Dumnezeu”. Mi-aduc aminte că vorbele lui ne băgau pe toți în răcori și pe mama și pe slugi, ba chiar și mie – deși eram încă un copil, abia împlinisem nouă ani – îmi stătea inima în piept de spaimă când auzeam. Aveam patru slugi la noi în casă, câteșipatru

iobagi cumpărați pe numele unui moșier, o cunoștință de-a noastră. Țin minte că din acești patru oameni mama a vândut-o cu șaiszeci de ruble pe bucătăreasa Afimia, care era bătrână și șchioapă, tocmind în locul ei o slujnică cu simbrie. În cea de-a șasea săptămână din post, fratele meu s-a simțit rău de tot; de felul lui totdeauna fusese plâpând și lingav și de mult îl păștea o boală de piept. Era un băiat nălțuț, dar firav și avea un chip pe care ți-era drag să-l privești. Nu știu ce s-o fi întâmplat, se vede că răcise, dar doctorul, pe care mama îl chemase degrabă, i-a spus în taină că are ftizie galopantă și că atâta i-a fost sorocul, până în primăvară. Mama a început, biata, să plângă și să se roage de el, luându-l cu binișorul (ca să nu-l sperie), să meargă la biserică, să postească și să se împărtășească primind sfintele taine. La vremea aceea încă mai umbla pe picioare. Fratele meu s-a mâniat însă și a prins a huli locașul Domnului, dar după aceea a căzut pe gânduri: și-a dat seama pesemne că boala lui e rea și necruțătoare și că din pricină asta mama se ținea de el să ia calea bisericii (atâta timp cât mai putea umbla), să postească și să se împărtășească. Știa de mult, de altminteri, că-l roade un morb ascuns; cu un an înainte, ne spusese odată la masă, liniștit de parcă n-ar fi fost nimic: „Cine știe cât o să mai trăiesc, poate că nu apuc nici anul”. Parcă și-a prorocit singur sfârșitul. Au mai trecut trei zile și am intrat în Săptămâna patimilor. De marți dimineața, fratele meu a început să postească, s-a dus chiar și la biserică. „O fac numai de hatârul dumitale, mamă, că să te luminezi și să fii cu inima împăcată”, a zis el. Pe mama a podidit-o plânsul, plângea săraca și de bucurie, dar și de mare foc: „Se vede că i-or fi zilele numărate, prea s-a schimbat așa deodată”, se gândea ea. Markel însă n-a apucat să bată prea mult pragul bisericii, a căzut îndată la pat, așa încât s-a spovedit și a primit împărtășania acasă. Erau niște zile senine, însorite și înmiresmate, de primăvară: în anul acela Paștele cădea târziu. Toată noaptea fratele meu tușea să-și spargă pieptul și dormea ca vai de el, dar dimineață numai ce-l vedeai că se îmbracă și se așeza în jilt. Așa îl am și acum în fața ochilor: liniștit și blând, cu zâmbetul pe buze, mistuit de boală, dar vesel și fericit. Părea alt om, atât de neașteptată era schimbarea ce se petrecuse în sufletul lui. Bunăoară, dacă noastră luase obiceiul că intra câteodată la el în cameră: „Hai, pușorule, îl îmbia bătrânica, să aprind și aici la tine o candelă la icoană!” Altădată n-ar fi îngăduit cu nici un preț să ardă candela în odaie la el și nu s-ar fi sfiit chiar s-o stingă; acum însă o poftea el singur: „Aprinde-o, bunicuțo, aprinde-o. Înainte nu vă lăsam s-o aprindeți, ca un nemernic ce am fost. Când aprinzi candela, îi ridici slavă lui Dumnezeu și cum stau așa și mă uit la dumneata, sufletul mi se bucură și mă închin și eu. Înseamnă că amândoi ne rugăm aceluiasi Dumnezeu!” Vorbele lui ne păreau ciudate; mama se ascundea în iatac și plângea, dar când intra la el, își zvântă lacrimile și căuta să i se arate cu o față senină. „Nu plânge, măicuță dragă, o îmbuna el, scris e să mai petrec încă mult printre voi și să ne veselim împreună, prea e frumoasă viața și plină de bucurie!” „Vai, dragul mamei, unde-i bucuria, când toată noaptea arzi ca pară focului și tusea îți seacă pieptul!” „Măicuță, zicea el, nu plânge, viața e un rai în care toți ne desfătăm, numai că noi nu vrem să ne dăm seama de asta, căci dacă am vrea, chiar mâine tot pământul ar fi un rai.” Vorbele lui sunau atât de ciudat și cu atâta hotărâre, încât toată lumea se minuna și lacrima înduioșată. Adeseori veneau prietenii să ne vadă. „Dragii mei, îi întâmpina el, zău, nu știu prin ce m-am făcut vrednic de dragostea voastră... Cum am putut să n-o văd până acum și să n-o prețuiesc cum se cuvine?” De câte ori slugile intrau la el în cameră, nu înceta să le spună: „Dragii mei, de ce mă slujiți? Sunt eu oare vrednic să mă slujiți? Dacă s-o milostivi Dumnezeu și mi-o îngădui să mai trăiesc, am să vă slujesc și eu pe voi, fiindcă toți trebuie să ne slujim unii pe alții”. Mama îl asculta și dădea din cap: „Băiatul mamei, nu tu, ci suferința ta vorbește prin tine”. „Măicuță dragă, lumina vieții mele, o dezmiarda el, așa e dat pe lume, se vede, să fie stăpâni și slugi, dar eu, uite, aș vrea să fiu sluga slugilor

mele și să le slujesc, așa cum mă slujesc ele pe mine. Trebuie să știi, măicuță, că fiecare dintre noi e vinovat de toate și față de toți, iar eu mai mult decât oricine!” Mama zâmbea printre lacrimi: „Cum poți tu să fii vinovat față de toți și încă mai mult ca oricine? Sunt doar atâția tâlhari și ucigași pe fața pământului; tu însă ce păcate ai săvârșit să te împovărezi mai mult decât toți?” Măicuță dragă, sângele tău sunt, zicea el (rostea uneori niște cuvinte atât de duioase, că te și mirai ascultându-l) și carne din carnea ta, lumina vieții mele, să știi că într-adevăr e așa cum îți spun: fiecare dintre noi este vinovat pentru toți și pentru toate, față de toți și față de toate. Nu știu cum să-ți lămuresc mai bine lucrul acesta, dar simt că așa este și asta mă doare. Cum putem să trăim oare și să ne înveninăm singuri fără să vedem nimic, nimic?” În fiecare dimineață se trezea tot mai duios și mai fericit, fremătând de iubire. Când intra doctorul – venea acum să-l vadă un medic bătrân, un neamț, Eisenschmidt – îl întreba în glumă: „Ce zici, doctore, mai trăiesc o zi, două?” „Nu o zi, două, ci luni și ani de zile o să mai trăiești!” îi răspundea bătrânul. „Luni și ani de zile! Se minuna el. La ce bun să mai numărăm zilele, când e de ajuns una singură pentru ca omul să cunoască pe deplin fericirea! Dragii mei, de ce să ne învrăjbim, de ce să ne îngâmfăm și de ce să purtăm necaz unul altuia, haidem mai bine în grădină, să ne plimbăm și să ne zbenguim, să ne iubim între noi și să ne laudăm, să ne îmbrățișăm și să binecuvântăm bunătățile vieții!” „Fiul dumitale nu mai are mult de trăit, i-a mărturisit doctorul mamei mele, care ieșise cu el în cerdac să-l petreacă. Boala i-a rățăcit mințile.” Ferestrele odăii luidădeau în grădină; aveam o grădiniță umbrită de copaci bătrâni, ramurile înmuguriseră și păsărelele călătoare se întorseseră pe la cuiburi și-i ciripeau la geam, desfătându-l cu cântecul lor. Fratele meu se uita la ele cu drag, fericit că veniseră înapoi și le cerea iertare: „Păsărelele Domnului, fericiți păsărele, iertați-mă, căci și față de voi am greșit!” Nimeni nu pricepea ce vrea să spună, în timp ce el plângea de bucurie: „Câtă slăvită frumusețe a răspândit Dumnezeu în jurul nostru: păsărele, copaci, pășuni, semnul cerului, numai eu am trăit în ticăloșie, numai eu am pângărit totul și n-am știut să văd frumusețea și slava!” „Prea multe păcate iei asupra ta”, lacrima biata mamă. „Măicuță dragă, lumina vieții mele, nu plâng de obidă, ci de bucurie; vreau să mă simt vinovat în fața tuturor, fiindcă nu sunt destoinic să-i iubesc mai mult și nici nu știu să-ți lămuresc ce simt. Dacă am greșit cumva față de ei, au să mă ierte și atunci va fi raiul pentru mine. Oare nu sunt cu adevărat în rai acum?” Câte și mai câte nu ne-a mai spus el atunci, că nici nu-mi amintesc. Într-o zi am intrat fără veste la dânsul în odaie, când era singur. Se însera, cerul era senin și soarele, în asfințit, poleia încăperea, prefirându-și razele pieziș. M-a chemat lângă el, și, când m-am apropiat, m-a cuprins de umeri și m-a privit în ochi drăgăstos și înduioșat; nu mi-a spus nimic, s-a uitat doar așa, la mine, o clipă. „Du-te, mi-a zis apoi, du-te de te joacă, trăiește în locul meu!” Am zbughit-o afară și mi-am văzut de joacă. Mereu însă de atunci mi-am adus aminte cum m-a legat cu limbă de moarte să trăiesc viața pe care n-a apucat s-o trăiască. Atâtea lucruri frumoase și minunate ne-a tot spus, lucruri pentru care noi, din păcate, n-am avut înțelegerea potrivită. La două săptămâni după Paști, fratele meu a murit; și a murit cu mintea întreagă și limpede. De vorbit, nu mai putea să vorbească, dar a rămas așa cum îl știam până în ultima clipă; se uita vesel la noi, îi râdeau ochii, ne căuta cu privirile prin casă, ne zâmbea, ne făcea semn să venim lângă el. În târg trecerea lui dintru cele pământești a făcut multă vâlvă. Firește că toate astea pe mine m-au zguduit, dar nu peste măsură, deși la înmormântare am plâns amar. Nu eram decât un copilandru, încă destul de crud și totuși, simțământul pe care l-am încercat atunci a lăsat o urmă neștersă în inima mea. Cândva trebuia să se trezească și să pună din nou stăpânire asupra mea. Așa cum s-a și întâmplat.

(*) Din Frații Karamazov, în românește de Ovidiu Constantinescu și Isabella Dumbravă. Despre “urmele” pe care le poate încă lăsa un asemenea fragment de literatură de secol XIX, a se vedea de exemplu [aici](#), sinteza realizată de Părintele Serafim Rose a unui articol închinat memoriei lui Dostoievski de Prof. I.M. Andreev - un fel de testament duhovnicesc al ambilor purtători ai miresmei Ortodoxiei și, totodată, poate, miezul ultimei lor capodopere, Sfinții catacombelor Rusiei.